

PLURALITAS NON EST PONENDA SINE NECESSITATE, АБО МІСЦЕ ТЕОРІЙ ПРЕКАРІАТУ У НАУЦІ ТРУДОВОГО ПРАВА

PLURALITAS NON EST PONENDA SINE NECESSITATE OR THE PLACE OF PREKARIAT'S THEORIES IN SCIENCE OF LABOUR LAW

Новіков Д.О.,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського та трудового права
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди*

Стаття присвячена дослідженню сутності теорій прекаріату як нового суспільного класу та визначенню доцільності їх врахування у науці трудового права. Автор робить висновок про те, що прекаріат з точки зору трудового права має розглядатися у юридичному статусі безробітних. Прекаріат є також потенційним суб'єктом соціального партнерства.

Ключові слова: прекаріат, глобалізація, гнучкість, перегони на дно, соціальне партнерство.

Статья посвящена исследованию сущности теорий прекариата как нового общественного класса и определению целесообразности их учета в науке трудового права. Автор делает вывод о том, что прекариат с точки зрения трудового права должен рассматриваться в юридическом статусе безработных. Прекариат является также потенциальным субъектом социального партнерства.

Ключевые слова: прекариат, глобализация, гибкость, гонка на дно, социальное партнерство.

The article is investigated the essence of prekariat's theories as a new social class and determined the feasibility of their incorporation in the science of labour law. The author concludes that prekariat in terms of labor law must be considered in the legal status of unemployed. Prekariat is also a potential subject of social partnership.

Key words: prekariat, globalization, flexibility, race to the bottom, social partnership.

Актуальність теми. За даними Державної служби статистики України, кількість зареєстрованих безробітних станом на березень 2015 р. складає 519 тис. осіб [1]. Фонд соціального страхування від безробіття звітував, що в Україні 5 млн. людей *de facto* безробітні, а профспілки оцінюють рівень безробіття в межах 18–25% [2]. За підрахунками статистичної служби Європейського Союзу, безробітними до серпня 2014 р. в країнах ЄС були визнані 24 млн. 642 тис. чоловіків і жінок, з них 18 млн. 326 тис. перебували в зоні євро. У середньому рівень безробіття в 18-ти країнах євро був на рівні 11,5%, а в державах Євросоюзу – 10,2% [3]. Згідно з розрахунками Міжнародної організації праці, до 2019 р. без роботи залишаться близько 212 млн. людей, а на сьогоднішній день число безробітних у світі становить 201 млн. [4]. Знайомлячись із цими даними, не варто забувати, що мистецтво статистики полягає у правильному врахуванні неправильних чисел. І це стосується не замовчування чи неможливості підрахувати реальний рівень безробіття у країні та світі, а поширення так званої нестійкої зайнятості тобто зайнятості на умовах неповного робочого часу або неповної зайнятості, зайнятості на умовах строкових трудових договорів, позикової праці, вторинної зайнятості, дистанційної зайнятості, зайнятості на основі договорів цивільно-правового характеру. Як зазначає Дж. Бейкер, важко одержати надійні статистичні дані по усьому світу, здебільшого тому, що у багатьох країнах світу статистика щодо нестійкої зайня-

тості не збирається або не є життєздатною [5, с. 104]. У цьому випадку слід враховувати анекдотично показовий вислів, що статистикою найчастіше користуються так само, як п'яниця ліхтарним стовпом – більше для підтримки, ніж для освітлення, та погодитись з твердженням міжнародних профспілок, що нестійкі форми зайнятості чітко сприймаються як зростаюче явище на всіх континентах. На сьогодні означена тенденція знайшла відображення разом зі збільшенням рівня бідності та нерівності по всьому світу, а науковці почали приписувати сучасності появу нового соціального класу, що оформився під впливом нестійкої зайнятості, – прекаріату. Для вітчизняного трудового права у даному аспекті постає важливе питання про визначення своєї позиції щодо теорій прекаріату, які, безперечно, зачіпають соціальне ядро цієї галузі права.

Питання виникнення прекаріату як нового класу досліджувалось у наукових працях зарубіжних та вітчизняних філософів, соціологів та економістів, серед яких можна назвати П. Бізюкова, П. Бурд'є, А.М. Колота, Р. Сеймура, Г. Стендінга. У дослідженнях правників означена тематика не представлена. Саме тому автор має на меті розкрити сутність теорій прекаріату як нового суспільного класу та визначити доцільність їх врахування у науці трудового права.

Виклад основного матеріалу. Виникнення теорій прекаріату обумовлено наступними обставинами. На початку 70-х років ХХ ст. прискорення процесу глобалізації у державах з ринковою економікою

поставило на порядок денний питання про пошук нової, більш діючої, ніж фордистсько-тейлорівська, моделі управління виробництвом – як у межах окремого підприємства, так і в загальнонаціональних масштабах. Такою моделлю була обрана так звана гнучкість. У західній літературі необхідність посилення гнучкості державно-правового регулювання ринку праці здебільшого розцінювалось як викликаний об'єктивними вимогами імператив сучасної розвитої економіки. Слід відзначити, що деякі дослідники у сфері трудового права, наприклад, Р. Бланпен та К. Енгельс, висловили паростки скептичної думки: «Залишається невирішеним вічне питання, як визначити адекватний баланс між гнучкістю правового регулювання, з одного боку, і необхідним соціальним захистом працівників – з іншого» [6, с. 323]. Ця позиція стала слушною, адже «гнучкість» порушила оптимальне співвідношення, баланс сил між сторонами трудових відносин, оскільки головна проблема «гнучкості» полягає у додержанні принципу справедливості в розподілі інтересів, які зміщуються у бік задоволення транснаціональних інвесторів, ніж найманих працівників. Сьогодні «гнучке» регулювання трудових відносин є, по суті, евфемізмом дерегулювання трудових відносин, відмовою від багатьох елементів соціальної та захисної функції трудового законодавства. Головне – зниження соціальних затрат на працівників.

Пов'язаним із «гнучкістю» є явище «перегонів на дно», яке відбувається шляхом того, що держави, котрі розвиваються, вступають у конкуренцію за залучення грошових потоків міжнародних інвесторів. У значно вигіднішому положенні у цій конкуренції знаходяться країни, які пропонують більш комфортні умови для розміщення капіталу, що вкладаються у концепцію скорочення соціальних витрат. Тобто чим дешевша праця працівника у країні, тим вигідніше там здійснювати виробництво. У підсумку між державами, які розвиваються, починається змагання з максимального зниження соціальних норм та мінімального контролю над їх виконанням. Однак державам виграти у таких «перегонах на дно» неможливо. Виграє завжди міжнародний інвестор.

Варто відзначити, що більшість держав *de facto* вже включені до системи гнучкого регулювання та «перегонів на дно» і до проведення законодавчих реформ. В Україні звуження трудових прав працівників проявляється на практиці шляхом укладення цивільно-правових угод замість трудових договорів (особливо в аутсорсингових схемах), масового переведення працівників на режим неповного робочого дня, тимчасової зайнятості та ін. Запропонована у проекті Трудового кодексу України від 27 грудня 2014 р. можливість укладення строкового трудового договору за бажанням працівника (п. 12 ч. 1 ст. 59); пільгові умови розірвання строкового трудового договору (ст. 60) та трудового договору, укладеного із роботодавцями – суб'єктами малого підприємництва (ст. 89); заміна необхідності отримання згоди профспілки щодо звільнення працівника на «погодження» (ст. 111) та ін. [7] тільки легалізує перехід більшої

частини українських працівників у стан нестійкої зайнятості. Тому набуття ними соціального статусу так званого прекаріату чи справа вже вирішена, чи є лише питанням часу.

У числі перших дослідників, які стали розглядати проблему прекаріату (від англ. *precarity*, фр. *precarite* – нестійкість) у зв'язку із процесами глобалізації економіки, був французький соціолог П. Бурд'є, який передбачав, що короткострокова та тимчасова зайнятість поширюватиметься, роблячи життя людей невпевненим і непередбачуваним [8].

Британський дослідник Г. Стендінг виділяє у сучасному західному суспільстві п'ять груп на підставі трудової приналежності: 1) еліта, в яку входить досить обмежене число заможних людей; 2) саріат – вища середня верства, що має стабільну повну зайнятість і зарплату, у яку входять керівники корпорацій, державних установ, державної служби; 3) професіонали – працівники, які мають стабільне положення завдяки своїм знанням і вмінням, зайняті на основі контракту; 4) серцевина – «старий» робітничий клас; 5) прекаріат – соціально невлаштовані люди, які не мають повної гарантованої зайнятості [9]. На думку дослідника, прекаріат перебуває у нижній частині «піраміди» суспільства, адже його представники у мінімальному ступені ідентифікують себе із професійним співтовариством, у якому, можливо, перебувають. Для трудового права є також важливим зауваження Г. Стендінга відносно виключення прекаріату з наступних гарантій безпеки у сфері праці: 1) безпеки ринку праці (адекватні можливості одержати дохід); 2) гарантії зайнятості (захист від незаконного звільнення); 3) гарантія праці (здатність і можливість зберегти існуюче місце роботи та рівень заробітної плати); 4) безпеки праці (захист від нещасних випадків і професійних захворювань); 5) відтворення кваліфікації (можливість одержати професійних навичок за допомогою учнівства, професійної підготовки та ін.); 6) безпеки доходів (гарантія стабільного доходу, індексації заробітної плати, всебічного соціального забезпечення); 7) безпеки вираження думки (колективне право голосу через, наприклад, незалежні профспілки, право на страйк) [9].

Таким чином, прекаріат знаходиться поза сферою захисту трудового законодавства, що має своїм результатом знаходження цієї групи у хиткій соціальній ситуації. Г. Стендінг, П. Бізюков та ін. науковці вважають, що через означену соціально-економічну нестабільність та правову незахищеність можливі несприятливі наслідки, пов'язані із втратою прекаріатом життєвих зв'язків та його протестними настроями. Дослідники іноді так і називають прекаріат – «новий небезпечний клас», натякаючи на необхідність прийняття державою заходів для превенції його акцій непокори владі.

У даному аспекті варто відзначити, що в американському варіанті «прекарізація» середнього класу на початку 90-х років ХХ ст. породила, особливо серед молоді, цілий культурний пласт соціального інфантілізму, який можна побачити у музиці групи Nirvana (1989–1994 рр.), у кінофільмі «Клерки»

(Clerks, 1994 p., реж. К. Сміт), у бестселері Д. Коупленда «Покоління Ікс» (1991 р.), герої якого заявляють: «Ми живемо непомітним життям на периферії; ми стали маргіналами – і існує маса речей, у яких ми вирішили не брати участь» [10]. І от вже в останні роки, діставшись кордонів пострадянського простору, «прекарізація» визнається причиною поширення масової маргіналізації, а дослідники шукають шляхи подолання проблеми. П. Бізюков переконаний, що потрібно повернути поняття справедливості та гуманізму в економіку; потрібно повернути розуміння, що працівники не менш цінні для суспільства, чим підприємці або чиновники [11]. Остання пропозиція чимось нагадує спроби М. Ганді фактично зберегти в Індії систему варн та одночасно «підняти престиж» праці «недоторканих», які традиційно займаються збиранням сміття та нечистот, обґрунтувавши це тим, що вони виконують свою «священну» місію. А от А. Негрі пропонує не вдаватися до культурних та духовних трансформацій, а відкупитись від прекаріату гарантованим одержанням безумовного базового доходу, забезпечивши тим самим його лояльність державній владі [12, с. 370].

У даному аспекті Ха-Джун Чан прямує думкою, що прекаріальні теорії спрямовані на формування критики «юрби ледарів», які нібито не здатні стояти на своїх ногах без сторонньої підтримки, а результатом такої політики є руйнування всіх інститутів і програм, які надають допомогу бідним верствам населення – в ім'я покарання якихось «ледарів» [13]. Таке сприйняття прекаріату є одним з основних напрямків індивідуалістичної пропаганди, яка на противагу колективній відповідальності за умови існування людини перекладає відповідальність за свою долю виключно на неї саму. Дійсно, особистий вибір завжди виділявся як щось бажане. Однак індивідуалізм, народжений першочергово у нерівних умовах, не може запропонувати нічого іншого окрім розчарування, тому що пропонуючи вільний вибір індивіду, він обтяжує шляхи досягнення реалізації цього вибору обмеженням ресурсів для його задоволення. У свою чергу, обмеженість ресурсів у більшій частині населення обґрунтовується у ринковій системі не їх узурпацією з боку капіталу, а недостатньою освіченістю, працьовитістю громадян. Наприклад, сучасна концепція «безперервної освіти» передбачає, що зміни на ринку праці відбуваються постійно і працівник має бути до них адаптований. Припускається, що працівник завжди здатний сам себе перенавчати. Такий працівник хоче переходити від проекту до проекту, укладаючи строковий трудовий договір, залучаючи свої зв'язки і постійно оновлюванні знання для ефективного виконання свого завдання. Звідси можна помітити спрямування на перекладення відповідальності за ризики у сфері праці з держави та роботодавця на працівника, які маскуються під пропагандою індивідуального вибору щодо стагнації чи підвищення власної компетенції.

Таким чином, з ринкової точки зору сучасна нестійка зайнятість має, насамперед, структурні передумови тобто викликана змінами у структурі суспільного ви-

робництва під впливом науково-технічного прогресу та удосконалювання організації виробничих процесів. Водночас Ф. Джеймісон визначає це нове структурне безробіття як форму експлуатації: «Експлуатуються не тільки працівники, які виробляють прибавочний продукт, який привласнюється капіталом, експлуатуються й ті, кому залучення у капіталістичний вир експлуатованої платної праці структурно забороняється, аж до цілих регіонів та націй» [14, с. 151]. С. Жижек, розглядаючи питання сучасної структури зайнятості, наводить наступну думку: «Категорія безробітних розширилася і містить у собі вже величезні маси людей: від частково зайнятих до перманентно безробітних. Вона включає й всіх тих, хто просто не може більше працювати, а також мешканців гетто і нетрів. І, нарешті, під цю категорію підпадає все населення держав, виключених із глобального капіталістичного процесу, які стали чимсь подібним білим плямам на стародавніх мапах» [15, с. 28–29]. Означена ситуація повністю відповідає основним догматам неоліберальної економічної школи, які передбачають, що у природі капіталізму закладено створення багатства шляхом поширення бідності, і що капітал ініціює бідність з метою зростання багатства. У свою чергу, бідність може бути подолано завдяки посиленню конкурентної боротьби, у якій бідні перевершуватимуть один одного на ринку праці. Однак там, де соціальна система не враховує класового характеру суспільства, наслідки очевидні: подальше поглинання ринковою економічною системою та руйнування структур соціального захисту неминуче, що й є реальною причиною виникнення прекаріату, розширення якого може зупинити тільки згорання неоліберальних реформ трудового законодавства.

Слід також відзначити, що Г. Стендінг у своїх дослідженнях намагається зобразити, що прекаріат є суцільно новим явищем, якого не знали інші епохи. Хоча, як стверджує Р. Сеймур, аграрний пролетаріат ранньомодерної Англії був так само вразливим до коливань попиту на робочу силу, потребуючи постійного втручання держави для запобігання катастрофічній втраті населення, а робітники бавовняних фабрик ранньої індустріальної ери регулярно не мали роботи, шукаючи замовлення для виконання, торговців для обслуговування, всілякі інші товари для продажу: зводячи кінці з кінцями на відходах міського капіталізму [16]. Така ж ситуація зберігалась й на початку ХХ ст., що можна проілюструвати, навівши уривок з роману англійця Р. Трессела «Філантропи у рваних штанах» (1914 р.), автор якого помер у 1911 р., ще до видання роману, від туберкульозу, яким він захворів, працюючи на фабриках у Ліверпулі. Ось як Р. Трессел описує типове для того часу працевлаштування на роботу:

«Літо було дуже важке. Я був би радий будь-якій роботі, хоч на тиждень, хоч на будь-який інший строк.

– Добре, можливо, я зможу улаштувати тебе на один-два дні. Ставка тобі, звісно, відома? Шість з половиною.

Хантер говорив з такою інтонацією, нібито нова скорочена розцінка – давно вирішена справа. Слова

Хантера застали зненацька Ньюмена. Йому ніколи не приходилось працювати за такою низькою ставкою. До сих пір він скоріше погодився б лягти спати голодним, ніж працювати за такі гроші» [17, с. 49–50].

Як бачимо, короткострокова зайнятість з низькою заробітною платою та відсутністю соціальних гарантій аналогічно мала місце століття тому у тогочасній «майстерні світу» – Великобританії. До речі, у вступній статті до роману І. Бірюков наводить дані, про приблизну кількість «нестійких» працівників тієї епохи: «Наприкінці 1910 р., за офіційними показниками, в Англії було 810 тис. жебраків, які не мали постійної роботи, а голод і скитання без даху над головою стали долею мільйонів» [17, с. 6]. Л.Н. Толстой у есе «Так що ж нам робити» (1886 р.) зображує свої відвідування бідних районів Москви, мешканці яких перебиваються короткостроковими заробітками, та пише наступне: «Жителі цих домів складають нижчу міську верству, яка, напевне, у Москві налічує 100 тис.» [18, с. 23].

Отже, стверджувати, що прекаріат з'явився лише в останні тридцять років є сутнісною та фактичною неправдою. Однак невтішною реальністю є та ситуація, що робітник початку ХХ ст. ще не сформував солідарні способи відстоювання своїх інтересів та не отримав у відчайдушній боротьбі трудові права і тому знаходився у поневоленому стані, коли сучасний працівник, юридично володіючи цілим комплексом таких прав, не має можливості їх захистити перед обличчям неоліберального «гнучкого» капіталізму глобального типу. Як вказує Р. Сеймур, прекарність вбудована у неоліберальний капіталізм, в якому зростання ґрунтується на фінансовому ризику та боргах, в якому ринки праці ослаблені, а соціальний захист згорнуто, в якому держави створюють бар'єри, аби позбавити певні групи працівників громадянських прав, і в якому пошук нових зон накопичення капіталу призводить до огороження земель, відчуження та урбанізації без робочих місць [16]. Тому цей дослідник вважає, що теорія прекаріату жодним чином не пов'язана із виникненням нового класу, а є певною інтерпеляцією, завдяки якій навмисно вибудовується цей суб'єкт. «Ми всі прекарії», – на такому іронічному висновку наполягає Р. Сеймур, який скоріш нагадує не класове усвідомлення, а визнання в себе якоїсь психічної чи невиліковної хвороби на кшталт технологій групової терапії алкогольно чи наркозалежних, коли публічна сповідь про свій недуг допомагає психологічно упокоритися невтішним наслідкам нікчемного стану. Відповідно, у суспільства має скластися враження, що прекаріат для поліпшення свого становища потребує застосування інших заходів, ніж пролетаріат століття тому. Означене є у корені невірним. Прекаріат в умовах, коли, як парадоксально зазначив С. Жижек, можливість бути експлуатованим на основі постійної зайнятості стає привілеєм [15, с. 34], має шукати вихід у пошуку нових форм організації у межах соціального партнерства з державою та глобальним капіталом, тобто тими, хто є відповідальними за їх теперішнє положення.

Основною вимогою, яку має пред'явити прекаріат у процесі соціального партнерства, є зако-

нодавче скорочення робочого часу. Визначальним тезисом у наведеному випадку є критика міфу про те, що динамічні зміни у структурі виробничих відносин, які відбуваються сьогодні, спровоковані технологічним прогресом, винайденням механізмів та комп'ютерних програм, обов'язково мають заміщати тисячі працівників індустріального сектору кількома робочими місцями з функцією контролю над конвеєром. У свою чергу, очевидним об'єктивним наслідком впровадження нових технологій у процес як аграрного, так і промислового виробництва, мало б стати пропорційне скорочення робочого часу при збереженні та навіть збільшенні зайнятості громадян. Автоматизація виробництва є звільняючою силою не у сенсі економії на засобах праці, а у сенсі переносу людини та її праці по той бік необхідності. Тому головний результат від скорочення робочого часу представляється у значному зменшенні безробіття та тимчасової зайнятості.

Висновки. Як зазначав у ХІІІ ст. У. Оккам, «*pluralitas non est ponenda sine necessitate*», тобто «не слід множити сутності без необхідності». Виходячи із цього методологічного принципу, який отримав назву «бритва Оккама», так званий прекаріат жодним чином не складає новий соціально-економічний клас. Це є евфемізм, завдяки якому відбувається «міжнародний розподіл праці», вибудовується політична та економічна вертикалі глобального світу. Як у національних державах раннього індустріального суспільства безробітні визнавалися «резервною армією праці», так безробітні та нестійко зайняті сучасного світу є такою ж армією глобального корпоративного капіталізму: почасти – резервною, а у значній мірі – постійною. Як робітники ХІХ ст. очікували зрання пропозицій роботи перед фабриками, так сучасні прекарії збираються на площах міст своїх держав, готові прийнятись за будь-яку брудну працю, яку їм запропонують міжнародні інвестори у «перегонах на дно». Як директори заводів використовували приватні агентства зайнятості (заборонені МОП у 1933 р.) для переміщення збіднілих, але прив'язаних до традицій селян, так сучасні транснаціональні корпорації використовують таку саму схему (поновлену МОП у 1997 р.) для переселення декласованих працівників індустріальної сфери з країн, що розвиваються, до країн ЄС чи США для виконання робіт на умовах набагато меншої, ніж у власних громадян, оплати. Прекаріат є тим самим пролетаріатом, поневоленим класом, якому відмовляють у справедливості, але вже не у національному, а у міжнародному масштабі. Прекарії з точки зору трудового права мають розглядатися виключно у юридичному статусі безробітних та потенційних суб'єктів соціального партнерства, які потребують не тільки і не стільки грошової допомоги чи моральної підтримки, але гідної праці. Однак для цього слід відвернутись від неоліберальних ідей збільшення «гнучкості» при трансформації трудового законодавства та побудувати суспільні відносини на засадах соціальної демократії та соціального партнерства, орієнтуючись на такий основоположний орієнтир як скорочення робочого часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основні показники ринку праці (квартальні дані) Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. В Україні 5 млн. людей де-факто безробітні, – Фонд соцстраху [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/news/ukraine-mln-chelovek-de-fakto-bezrobotnye-1428586589.html>.
3. «Чарівний» рівень безробіття в Україні та світі за 2014 р. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://4vlada.com/rivne/39048>.
4. Міжнародна організація праці прогнозує подальше зростання безробіття у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/soc/1033815-mijnarodna-organizatsiya-pratsi-prognozue-podalshe-zrostannya-bezrobottya-u-sviti.html>.
5. Бейкер Дж. Неустойчивая занятость на подъеме / Выход из кризиса: на пути к более совершенной модели равноправного и устойчивого роста / Дж. Бейкер. – Брюссель, Европейский профсоюзный институт (ЕПИ/ETUI), 2011. – С. 104–118.
6. Engels, C. Subordinate Employees or Self Employed Workers // Comparative Labour Law and Industrial Relations in Industrialized Market Economies / Editor R. Blanpain. – 2007. – P. 323–345.
7. Проект Трудового кодексу України від 27.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.
8. Bourdieu, P. Counterfire: Against the Tyranny of the Market. London: VersoBooks, 2003. – 108 p.
9. Стэндинг Г. Прекариат. Новый опасный класс/ Г. Стэндинг. – М. : Ад Маргинем Пресс, 2014. – 328 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://fictionbook.ru/static/trials/09/00/36/09003651.a6.pdf>.
10. Коупленд Д. Generation Икс / Д. Коупленд. – М. : АСТ, 2009. – 368 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://royallib.com/book/kouplend_duglas/Generation_iks.html.
11. Бизюков П. Диктатура прекариата / П. Бизюков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gazeta.ru/comments/2014/04/29_x_6013393.shtml
12. Хардт М., Негри А. Империя / М. Хардт, А. Негри ; пер. с англ. под ред. Г.В. Каменской, М.С. Фетисова. – М. : Праксис, 2004. – 440 с.
13. Chang, Ha-Joon. Europe is haunted by the myth of the lazy mob // The Guardian, 29 January, 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/29/myth-lazy-mob-hands-rich>.
14. Jameson, F. Representing Capital. – L.: Verso Books, 2011. – 176 p.
15. Жижек С. Год невозможного. Искусство мечтать опасно / С. Жижек. – М. : Европа, 2012. – 272 с.
16. Seymour, R. We Are All Precarious – On the Concept of the Precariat and its Misuses // New Left Review, 10 February, 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.newleftproject.org/index.php/site/article_comments/we_are_all_precarious_on_the_concept_of_the_precariat_and_its_misuses.
17. Трессел Р. Филантропы в рваных штанах / Р. Трессел ; пер. с англ. М. Бессараб и Б. Грибанова ; вступ. статья И. Бирюкова. – М. : Худож. лит., 1987. – 653 с.
18. Толстой Л.Н. Собрание починений : Т. 4. Так что же нам делать / Л.Н. Толстой. – М. : Издание В.М. Саблина, 1911. – 384 с.

УДК 349.3:364.23](477)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНВАЛІДОМ**

**THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS TERMINATION
OF EMPLOYMENT CONTRACTS WITH DISABILITIES**

Силенко Н.М.,

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

Стаття присвячена висвітленню особливостей розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця з інвалідом. Проаналізовано підходи різних вчених щодо визначення поняття «скорочення штату». Автор концентрує увагу на необхідності передбачити на законодавчому рівні перевагу в залишенні на роботі для всіх категорій інвалідів при вивільненні працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці за рівних умов продуктивності праці і кваліфікації.

Ключові слова: розірвання трудового договору, скорочення чисельності працівників, інвалід, обмеження працездатності, зміни в організації виробництва і праці.

Статья посвящена освещению особенностей расторжения трудового договора по инициативе работодателя с инвалидом. Проанализированы подходы разных ученых по определению понятия «сокращение штата». Автор концентрирует внимание на необходимости предусмотреть на законодательном уровне преимущество на оставление на работе для всех категорий сотрудников в связи с изменениями в организации производства и труда при равных условиях продуктивности труда и квалификации.

Ключевые слова: расторжение трудового договора, сокращение численности сотрудников, инвалид, ограничение трудоспособности, изменения в организации производства и труда.

The article is devoted to the peculiarities of coverage termination of the employment contract by the employer invalid. The approaches of various scholars on the definition of «staff reductions». By focusing on the need to provide legislative preference to remain at work for all categories of disabled workers in the release due to changes in production and work on equal terms of productivity and skills.

Key words: termination of employment contract, reducing the number of employees, disability, limiting performance, changes in production and labor.